

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ВЕТЕРАНІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ СІМЕЙ ЯК СУБ'ЄКТІВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

FEATURES OF DEVELOPING A SOCIAL-PSYCHOLOGICAL SUPPORT PROGRAM FOR THE REINTEGRATION OF MILITARY PERSONNEL, VETERANS, AND THEIR FAMILIES AS SUBJECTS OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

Стаття присвячена розробці програми соціально-психологічного забезпечення для реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей, спрямованої на розвиток їх як активних учасників соціального підприємництва. Програма базується на синергетичній взаємодії (партисипації), що включає співпрацю між освітою, бізнесом, державою та громадою, що дозволяє створити сприятливі умови для успішної адаптації та розвитку підприємницької діяльності ветеранів. У статті розглядаються ключові аспекти реінтеграції військовослужбовців та ветеранів, зокрема їхні соціально-психологічні потреби, труднощі адаптації до цивільного життя та можливості для розвитку підприємництва. Особливу увагу приділено безпосередньо важливості психологічної підтримки, що включає індивідуальні консультації, групу терапію та навчання технікам самопомоги. Також висвітлено значення соціальної адаптації через організацію заходів, спрямованих на зміцнення соціальних зв'язків та підтримку сімей ветеранів.

Запропоновано елементи соціально-психологічного забезпечення процесу навчання підприємницьким навичкам, включаючи курси з основ підприємництва, бізнес-планування, фінансової грамотності, а також менторство з боку успішних підприємців. Особлива увага приділяється розвитку соціальних зв'язків через нетворкінг заходи та створення онлайн-платформ для обміну досвідом і пошуку партнерів.

Очікувані результати включають підвищення рівня психологічного комфорту та соціальної адаптації ветеранів і їхніх сімей, розвиток підприємницьких навичок та створення успішних бізнес-проектів, а також зміцнення соціальних зв'язків і взаємної підтримки між ветеранами. Реалізація програми сприятиме не тільки індивідуальному розвитку, але й загальному соціально-економічному розвитку суспільства, підвищуючи добробут місцевих громад.

Ключові слова: соціально-психологічне забезпечення, реінтеграція, соціальне під-

приємництво, військовослужбовці, ветерани, партисипація.

The article is dedicated to the development of a social-psychological support program for the reintegration of military personnel, veterans, and their families, aimed at fostering them as active participants in social entrepreneurship. The program is based on synergistic interaction (participation) that includes collaboration among education, business, government, and the community, which allows creating favorable conditions for successful adaptation and the development of veterans' entrepreneurial activities.

The article discusses the key aspects of the reintegration of military personnel and veterans, particularly their socio-psychological needs, adaptation challenges to civilian life, and opportunities for entrepreneurship development. Special attention is given to the importance of psychological support, which includes individual consultations, group therapy, and training in self-help techniques. The significance of social adaptation through the organization of events aimed at strengthening social ties and supporting veterans' families is also highlighted.

Elements of social-psychological support for the process of entrepreneurial skills training are proposed, including courses on the basics of entrepreneurship, business planning, financial literacy, as well as mentorship from successful entrepreneurs. Particular attention is paid to the development of social connections through networking events and the creation of online platforms for experience exchange and partner searching.

Expected outcomes include an increased level of psychological comfort and social adaptation for veterans and their families, the development of entrepreneurial skills, the creation of successful business projects, and the strengthening of social ties and mutual support among veterans. The implementation of the program will contribute not only to individual development but also to the overall socio-economic development of society, enhancing the well-being of local communities.

Key words: social-psychological support, reintegration, social entrepreneurship, military personnel, veterans, participation.

УДК 316.62:334.722-057.36(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.63.37>

Максьюм К.В.

к.психол.н.,
доцент кафедри соціальної роботи
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

Ефективність реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та членів їх сімей значною мірою залежить, з одного боку, від індивідуально-психологічних характеристик особистості, потреб і можливостей кожної конкретної людини і родини, а з іншого, – від комплексного соціально-психологічного забезпечення, яке включає як індивідуальну психологічну підтримку, так і системну допомогу, що забезпечить синергетичну взаємодію між освітніми установами, бізнесом, державою та громадою

для сприяння не лише індивідуальному розвитку ветеранів, але й загальному соціально-економічному розвитку суспільства, підвищуючи добробут місцевих громад.

Розвиток концепцій соціально-психологічного забезпечення тісно пов'язаний з такими галузями, як практична, прикладна, соціальна психологія, психологія праці, і обумовлений проникненням психологічної теорії та практики в усі сфери суспільного життя. Соціально-психологічне забезпечення спрямоване на вирі-

шення конкретних соціально-психологічних проблем та завдань, що виникають у людей під час підготовки та здійснення різних видів соціальної активності. Його мета полягає в оптимізації відповідного виду діяльності шляхом впровадження соціально-психологічних теорій і методів [2, с. 91].

В результаті попередніх наукових пошуків [5; 6] було виділено особливості індивідуально-психологічних характеристик ветеранів та членів їх сімей як суб'єктів соціального підприємництва, а також обґрунтовано виокремлення саме сфери соціального підприємництва як детермінанти реінтеграції військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їх сімей. Отже, пропонується програма соціально-психологічного забезпечення реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей буде стосуватися саме сфери соціального підприємництва, хоча окремі її складові можна застосовувати і до інших галузей професійної діяльності. До таких складових варто віднести заходи з психологічної підтримки і соціальної адаптації.

Психологічна підтримка є невід'ємною складовою програми соціально-психологічного забезпечення реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей.

Індивідуальні психологічні консультації є одним із основних методів надання психологічної підтримки. Ці консультації дозволяють виявити та адресувати специфічні проблеми кожного військовослужбовця або члена його сім'ї, надаючи індивідуально підібрані рекомендації та стратегії подолання. Групова терапія, в свою чергу, надає можливість ветеранам обмінюватися досвідом та отримувати підтримку від осіб, які мають схожий життєвий досвід. Це створює відчуття спільності та взаєморозуміння, що є важливим фактором у процесі психологічного відновлення.

Ще одним важливим методом психологічної підтримки повинні стати курси самопомогли, які спрямовані на навчання ветеранів технікам управління стресом, релаксації, емоційної регуляції та інших навичок, необхідних для підтримання психологічного благополуччя. Вони включають такі методики, як медитація, дихальні вправи, елементи когнітивно-поведінкової терапії та інші ефективні техніки.

Соціальна адаптація є ключовим елементом успішної реінтеграції військовослужбовців та ветеранів у мирне життя. Вона включає в себе заходи, спрямовані на відновлення та зміцнення соціальних зв'язків, розвиток нових навичок і компетенцій, а також інтеграцію ветеранів у громадське та професійне середовище.

Організація соціальних заходів є важливим інструментом для сприяння соціальній адаптації. Такі заходи можуть включати зустрічі, семі-

нари, тренінги, культурні та спортивні події, які сприяють взаємодії між ветеранами, їхніми сім'ями та громадою. Це дозволяє створити підтримуюче середовище, де ветерани можуть відчувати себе частиною спільноти, обмінюватися досвідом та знаходити нові соціальні контакти.

Нетворкінг заходи є ще одним важливим елементом соціальної адаптації. Вони дозволяють ветеранам налагоджувати контакти з представниками бізнесу, державних установ, громадських організацій та інших ветеранів. Це сприяє обміну досвідом, пошуку партнерів та інвесторів, а також створенню нових можливостей для професійного розвитку та самореалізації.

Але критично важливим елементом успішної реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей є соціальна партисипація, що охоплює сфери освіти, бізнесу, держави та громади. Цей партисипативний підхід забезпечує синергетичну взаємодію між різними секторами суспільства, створюючи сприятливі умови для адаптації та розвитку. Співпраця з освітніми установами дозволяє ветеранам отримувати доступ до навчальних програм та ресурсів, які сприяють їхньому професійному та особистісному розвитку. Бізнес-сектор надає можливості для стажування, працевлаштування та менторства, що сприяє підвищенню професійних компетенцій та розвитку підприємницьких навичок. Державна підтримка забезпечує нормативно-правову базу та фінансові ресурси для реалізації програм реінтеграції, а активна участь громадських організацій та місцевих громад створює середовище підтримки та взаємодії.

Психологічну готовність особистості до соціального підприємництва Н.С. Нагорна [4] визначає як сукупність сформованих психологічних характеристик індивіда, що корелюють з психологічним наповненням соціально-підприємницької діяльності, та є передумовою для впровадження соціально-підприємницьких ініціатив на рівні громади.

Соціально-психологічне забезпечення реінтеграції військовослужбовців та ветеранів у секторі освіти має включати комплексний підхід до навчання, що враховує їхні специфічні потреби та особливості. Освітні установи можуть значно сприяти адаптації ветеранів, надаючи їм необхідні знання та навички для успішної інтеграції у цивільне життя. Навчальні програми повинні бути адаптовані до потреб ветеранів, включаючи розвиток емоційного інтелекту, самоменеджменту та м'яких навичок (soft skills).

Розвиток емоційного інтелекту є ключовим аспектом соціально-психологічного забезпечення в освітньому секторі. Емоційний інтелект включає здатність розуміти та керувати

своїми емоціями, а також розуміти емоції інших людей.

Військовий досвід може бути цінним ресурсом для розвитку підприємницьких навичок. Освітні установи повинні сприяти тому, щоб ветерани не забували свій військовий досвід, а трансформували його у корисні навички для підприємницької діяльності. Це може включати курси з бізнес-планування, фінансового менеджменту, управління проектами та інших аспектів підприємництва. Навчальні програми повинні бути побудовані таким чином, щоб ветерани могли використати свої навички лідерства, стратегічного мислення та вирішення проблем у нових умовах.

Самоменеджмент та м'які навички є критично важливими для успішної адаптації та професійного розвитку ветеранів. Освітні програми повинні включати курси з управління часом, постановки цілей, ефективної комунікації, командної роботи та інших soft skills. Це допоможе ветеранам адаптуватися до нових професійних вимог та підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці.

Для успішної роботи з ветеранами викладачі повинні враховувати деякі психологічні рекомендації:

– Розуміння та емпатія: Викладачі повинні бути уважними до специфічних потреб та переживань ветеранів, проявляти емпатію та підтримку. Важливо створити безпечне та підтримуюче навчальне середовище, де ветерани можуть відкрито обговорювати свої труднощі та отримувати необхідну допомогу.

– Індивідуальний підхід: Важливо враховувати індивідуальні особливості кожного ветерана та адаптувати навчальні методи відповідно до їхніх потреб. Це може включати гнучкі графіки навчання, індивідуальні консультації та додаткові ресурси для самостійного вивчення.

– Позитивне підкріплення: Викладачі повинні використовувати позитивне підкріплення для заохочення ветеранів до активної участі у навчанні та розвитку нових навичок. Це може включати визнання досягнень, надання зворотного зв'язку та підтримку у разі труднощів.

– Навчання з практичним підходом: Викладачі повинні використовувати практичний підхід до навчання, включаючи кейс-метод, симуляції та реальні проекти. Це допоможе ветеранам застосовувати свої знання та навички у реальних ситуаціях, що підвищує їхню впевненість у власних силах та мотивацію до навчання.

– Психологічна підтримка: Викладачі повинні бути готовими надати ветеранам інформацію про доступні ресурси психологічної підтримки, такі як консультації з психологами, групи підтримки та інші служби. Важ-

ливо також співпрацювати з фахівцями у галузі психології для надання комплексної підтримки ветеранам.

Соціально-психологічне забезпечення реінтеграції військовослужбовців та ветеранів у секторі бізнесу є ключовим елементом, який сприяє їхньому успішному входженню у підприємницьку діяльність та забезпечує ефективну адаптацію до цивільного життя [1].

Одним з ключових аспектів соціально-психологічного забезпечення у секторі бізнесу є допомога в налагодженні комунікації. Ветерани, які повертаються до цивільного життя, часто стикаються з труднощами у встановленні та підтриманні ефективних ділових контактів. Програми підтримки повинні включати тренінги з комунікативних навичок, які допоможуть ветеранам впевнено спілкуватися з партнерами, клієнтами та колегами. Це може включати курси з навичок ведення переговорів, публічних виступів, ефективного спілкування в команді та управління конфліктами.

Менторство та наставництво є важливими складовими соціально-психологічного забезпечення у бізнес-середовищі. Ветерани можуть отримувати підтримку від досвідчених підприємців, які можуть поділитися своїм досвідом, надати поради та допомогти у розвитку бізнес-стратегій. Це сприяє не лише професійному зростанню ветеранів, але й підвищує їхню впевненість у власних силах та мотивацію до досягнення успіху.

Організація заходів для нетворкінгу та створення бізнес-спільнот є ще одним важливим аспектом соціально-психологічного забезпечення у бізнес-середовищі. Ветерани можуть брати участь у бізнес-форумах, конференціях, семінарах та інших заходах, де вони можуть налагоджувати контакти з іншими підприємцями, ділитися досвідом та знаходити нові можливості для співпраці. Це сприяє формуванню підтримуючого бізнес-середовища та створенню умов для успішного розвитку підприємницької діяльності.

Соціально-психологічне забезпечення реінтеграції військовослужбовців та ветеранів у державному секторі є важливим компонентом, який сприяє подоланню стереотипів, ефективній комунікації та взаємодії з державними органами [7].

Одним із головних завдань соціально-психологічного забезпечення є подолання стереотипів, що представляють державу як структуру, яка негативно впливає на розвиток бізнесу. Ветерани часто мають негативні уявлення про державні органи, що базуються на особистому досвіді або загальноприйнятих стереотипах. Програми підтримки повинні включати інформаційні кампанії, що висвітлюють позитивні приклади співпраці між державою та ветеранами, а також успішні кейси

державної підтримки підприємницьких ініціатив. Це сприятиме формуванню позитивного образу держави та підвищенню рівня довіри до державних інститутів.

Ефективна комунікація з представниками державних органів є ключовим аспектом успішної реінтеграції ветеранів. Для цього необхідно організувати спеціалізовані тренінги та семінари, що спрямовані на розвиток навичок спілкування з державними службовцями. Ветерани повинні знати, як правильно звертатися до державних органів, які документи необхідно підготувати та які процедури пройти для отримання необхідних послуг чи підтримки. Крім того, важливо навчити ветеранів ефективного вирішенню конфліктів та пошуку компромісних рішень у взаємодії з державними структурами.

Державні органи мають забезпечити комплексну підтримку ветеранам, що включає як нормативно-правову базу, так і фінансові ресурси. Важливо створити спеціальні програми підтримки підприємницької діяльності ветеранів, що включають надання грантів, субсидій, податкових пільг та інших видів допомоги. Державні структури також можуть організувати консультаційні центри, де ветерани можуть отримати інформацію про можливості державної підтримки, юридичні консультації та допомогу у підготовці бізнес-планів.

Соціально-психологічне забезпечення взаємодії з державними органами повинно включати підтримку у подоланні стресу та тривоги, пов'язаних з бюрократичними процедурами та адміністративними бар'єрами. Ветерани можуть стикатися з труднощами у розумінні та проходженні адміністративних процесів, що може викликати додатковий стрес. Психологічна підтримка, включаючи індивідуальні консультації та групові тренінги, допоможе ветеранам розвивати стійкість до стресу, впевненість у своїх силах та здатність ефективно вирішувати проблеми, пов'язані з взаємодією з державними органами.

Для ефективної комунікації між ветеранами та державними структурами важливо створити платформу для діалогу. Це можуть бути регулярні зустрічі, форуми, конференції, де ветерани та представники державних органів можуть обговорювати актуальні питання, ділитися досвідом та шукати спільні рішення. Такий формат взаємодії сприятиме підвищенню прозорості діяльності державних органів, зниженню рівня недовіри та створенню конструктивного діалогу.

Важливим аспектом є також розвиток культури взаємодії між ветеранами та державними органами. Це включає впровадження етичних норм та принципів співпраці, заснованих на взаємоповазі, довірі та відкритості.

Соціально-психологічне забезпечення реінтеграції військовослужбовців та ветеранів у громаді також є невід'ємною частиною успішного процесу адаптації до цивільного життя [3].

Одним з важливих аспектів соціально-психологічного забезпечення є сприяння прийняттю ветеранів громадою. Для цього необхідно проводити інформаційно-просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності громадян про досвід та потреби ветеранів. Це може включати організацію лекцій, семінарів та інших заходів, що висвітлюють внесок ветеранів у суспільство та їхні виклики під час адаптації до цивільного життя. Підвищення рівня обізнаності сприятиме формуванню позитивного ставлення до ветеранів та зниженню рівня стигматизації.

Крім того, ефективним інструментом соціально-психологічного забезпечення реінтеграції ветеранів є волонтерські програми. Вони дозволяють ветеранам залучатися до активної діяльності у громаді, що сприяє розвитку почуття причетності та соціальної відповідальності. Реалізація спільних проєктів за участю ветеранів та членів громади є важливим напрямком соціально-психологічного забезпечення. Спільна діяльність сприяє формуванню довіри між ветеранами та членами громади, розвитку навичок командної роботи та підвищенню соціальної згуртованості. Ветерани можуть використовувати свої навички та досвід, набутий під час служби, для реалізації проєктів, що приносять користь громаді. Така діяльність допомагає ветеранам знаходити нові соціальні контакти, розвивати лідерські навички та відчувати свою цінність для громади.

Важливим аспектом соціально-психологічного забезпечення у громадському секторі, як і в державному, є розвиток культури взаємодії, що заснована на принципах взаємоповаги, підтримки та співпраці. Громада повинна сприяти розвитку відкритого діалогу між ветеранами та іншими членами суспільства, забезпечуючи рівні можливості для участі у соціальному та економічному житті. Це сприяє підвищенню соціальної згуртованості та розвитку інклюзивного суспільства, де кожен його член відчуває свою цінність та значущість.

Таким чином, комплексність програми соціально-психологічного забезпечення реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей вимагає системного підходу, що враховує взаємодію між різними секторами суспільства. Тільки за умови тісної співпраці освіти, бізнесу, держави та громади можна забезпечити успішну реінтеграцію ветеранів до цивільного життя, сприяючи їхній соціальній та економічній стабільності. Подальші перспективи дослідження полягають в конкретизації заходів і методів програми соціально-психологічного забезпечення

для реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей як суб'єктів розвитку соціального підприємництва в умовах сучасного соціуму і емпіричній перевірці її дієвості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вербицька А.В. Сприяння розвитку соціального підприємництва як інструменту реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей через взаємодію з бізнесом. *Удосконалення реалізації потенціалу Людини* : колективна монографія. Харків : Новий курс, 2023. С. 99–103.

2. Кривоконь Н.І. Концепція соціально-психологічного забезпечення розвитку соціальних послуг в Україні. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2013. № 1. С. 90–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2013_1_23.

3. Нагорна Н.С. Особливості активності волонтерства, громадського сектору та соціального підприємництва в кризових умовах. *Технології розвитку інтелекту*. 2023. Т. 7. № 2(34). DOI: <https://doi.org/10.31108/3.2023.7.2.8>.

4. Нагорна Н.С. Психологічна готовність особистості до соціального підприємництва: огляд наукової проблеми. *Вектори соціальної, організаційної та економічної психології* : тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 23 лютого 2024 р. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 207–210.

5. Нагорна Н.С., Максьом К.В. Особливості індивідуально-психологічних характеристик ветеранів та членів їхніх сімей як суб'єктів соціального підприємництва. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2023. Вип. 18. С. 61–67.

6. Нагорна Н.С., Максьом К.В. Соціальне підприємство як детермінанта реінтеграції військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їхніх сімей. *Габітус*. 2022. № 36. С. 272–276.

7. Петрик О.Л. Механізми залучення держави до процесу розвитку соціального підприємництва як детермінанти реінтеграції військовослужбовців, ветеранів АТО/ООС та членів їхніх сімей. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 3. С. 37–40.